

UDK: 272-774-46
272-786
Pregledni rad
Primljeno: rujan 2017.

Hrvoje KALEM
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu - Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u
Osijeku
Petra Preradovića 17, p. p. 54, HR - 31400 Đakovo
hrvojekalem@gmail.com

TEOLOGIJA LAIKA – POLAZEĆI OD PRENOŠENJA I PRIOPĆAVANJA VJERE

Sažetak

*U godinama nakon Drugog vatikanskog sabora snažno je porasla svijest o identitetu i poslanju vjernika laika u svijetu. Polazeći od povijesnog konteksta te koncilskog i postkoncilskog nauka o laicima, članak promišlja poslanje laika u okviru *communio ekleziologije*. Ona je svojevrsni temelj za ispravno razumijevanje poslanja i odgovornosti vjernika laika u Crkvi i u svijetu. Imajući to na umu te polazeći od konkretnog stanja svijeta u kojemu se nalazi Crkva, a koje možemo označiti postkršćanskim, uloga laika je odlučujuća. To pokazujemo označavajući prenošenje vjere uvjetom egzistencije Crkve. U tom kontekstu župna zajednica pokazuje se kao privilegirano mjesto unutar kojeg se opažaju oni kojima je potrebno (ponovno) prenositi i priopćavati vjeru u stalno promjenjivim društvenim i kulturnim uvjetima.*

Ključne riječi: laici, svjetovna narav, *communio ekleziologija*, prenošenje i priopćavanje vjere, župna zajednica.

Uvod

Crkveno učiteljstvo i teologija dugo su se trudili kako bi pronašli ispravno mjesto i ulogu laika u Crkvi i svijetu te odredili njihovu narav, odnosno *proprium* ili vlastitost. U prilog toj tvrdnji ide činjenica kako su koncilski oci na Drugom vatikanskom saboru vrlo precizno pojasnili ulogu, narav i zadaću biskupa i svećenika te gotovo svečanim tonom definirali i teološki jasno utemeljili prezbiterat i

episkopat.¹ Spoimanjem laika i laikata² bilo je pak određenih poteškoća. Ostaje dojam kako su koncilski oci svjesni da su laici prisutni u Crkvi te kako bi trebali imati određeno mjesto i poslanje u Crkvi i svijetu, no kao da nisu znali što činiti s laicima, s njihovim poslanjem i ulogom te koje im mjesto pripada u Crkvi. Bilo bi posve krivo i teološki pogubno laike smatrati članovima drugoga reda u Crkvi, odnosno kao one koji tek izvršavaju naredbe odozgo ili u Crkvi govore samo *amen*, te im je glavna odlika da se poput pasivnih ovaca i neukih vjernika daju voditi od pastira. Naspram možebitnog takva poimanja laika, držimo da bi oni trebali prodrijeti u sve pore društva te u njega nositi i prenositi vjeru, nadu i ljubav koju su primili od Krista, budući da svi – laici, prezbiteri i biskupi, snagom primljena krštenja činimo jedno Tijelo Kristovo (usp.: 1 Kor 13,27-31).

¹ Usp.: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.) (Zagreb: KS, ⁵1998.) (dalje: LG), br. 18-29. Cijelo treće poglavlje dogmatske konstitucije o Crkvi govori o hijerarhijskom uređenju Crkve i posebno episkopata ističući jasno i nedvosmisleno ono što bismo mogli nazvati *proprium* biskupske službe: njezino poslanje, zadaće i narav; u broju 28 jednako tako donosi i vlastitosti svećeničke službe, kao i odnos svećenika prema Kristu, biskupima i kršćanskome narodu. I druga dva koncilski dokumenta jasno definiraju narav biskupske i svećeničke službe: Dekret o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus* (CD), te Dekret o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis* (PO).

² Rudolf Brajčić pod *teologijom laikata* misli na razdoblje s kraja XIX. i početka XX. stoljeća u kojemu Crkva ulaže napore u pogledu rekristijanizacije društva i ponovne prisutnosti vjere u javnom životu, pri čemu niču razne *organizacije laika*. To je vrijeme probuđenog katoličkog laikata koji se bori za spomenute ciljeve pod izravnim ili neizravnim vodstvom hijerarhije. Taj novi fenomen teologija je cijenila više pod juridičko-moralnim negoli dogmatskim vidom. Laik je bio promatran kroz organizirani laikat te su članovi mogli biti izravni ili neizravni suradnici hijerarhije. Drugim riječima, tko ne pripada organiziranom laikatu, običan je vjernik. Nakon Drugog svjetskog rata moguće je govoriti o *teologiji laika*. U takvu apostolat u ne radi se više o vraćanju izgubljenih pozicija Crkvi preko laika, nego o evangelizaciji svijeta svjedočenjem, duhovnim oživljavanjem vremenitoga reda, angažmanom, zajedničkim djelovanjem itd. U toj situaciji laika se ne promatra moralno-juridički, nego kao otajstveni sadržaj. Pri tom treba imati na umu i novo gledanje Crkve ne kao savršenog društva, nego kao naroda Božjega. U takvu poimanju Crkve laik je viđen kao dio Božjeg naroda, a ne tek kao pripadnik jedne organizacije. Usp.: Rudolf BRAJČIĆ, „Kakva je teologija o laicima ušla u koncilsku dvoranu, a kakva je iz nje izašla i koji je temeljni problem u teologiji o laicima danas?“, *Bogoslovska smotra* 57 (1988.), 154-156.

1. Povijesni okvir za promišljanje o laicima

Tvrđnje koje smo spomenuli u uvodu pokazuju se opravdanima pogledamo li barem sažeto kako se laike razumijevalo kroz povijest.³ Naime, u prva tri stoljeća nije postojala velika razlika između laika i klerika. Tada je bila u žarištu razlika između Crkve i poganskoga svijeta. Poslanica Rimljanima spominje poimence neke istaknute osobe koje su se životno zalagale i doprinosile u poslanju Pracrkve te se „trudili u Gospodinu“ (Rim 16,1-16). Djela apostolska spominju hrabre propovjednike na čiju riječ je povjerovao i obratio se velik broj ljudi (usp.: Dj 11,19-21). Poslanica Filipljanima referira se na Pavlove suradnike koji su mu pomagali i borili se zajedno s njim (usp.: Fil 4,3).⁴ Aktivna uloga laika, kao i njihov doprinos u počecima Crkve, bila je „samonikla i plodonosna“⁵. Od IV. st. došlo je do razlikovanja s obzirom na službe klerika i laika. Ta razlika vidi se najprije u već postojećim liturgijskim činima te se očituje i u propovijedanju koje postaje vlastito *zaredenim* služiteljima. Također u tom periodu, u kanonsko-liturgijskim propisima, stupnjevito je došlo do sve pasivnije uloge laika u životu Crkve. Oni su trebali doprinositi djelima ljubavi i kulta, a kler je istovremeno preuzimao sve službe u Crkvi. Zbog iznimno slojevitog povijesno-društvenog konteksta kojim je obilježena povijest Crkve trpjelo je i razumijevanje, odnosno nerazumijevanje laika.⁶ Među ta različita povijesno-crkveno-društvena gibanja možemo navesti pojavu redovništva koja je izazvala pitanje pripadaju li redovnici klericima ili laicima; laičku investituru u kojoj se formiraju dvije različite grupe građana: oni koji su podložni Papi i oni koji su podložni svjetovnim vladarima što predstavlja početak rascjepa između *Ecclesiae* i *respublicae*; reformaciju koja je isticala opće svećeništvo svih vjernika, a nijekala ministerijalno svećeništvo zaredenih crkvenih služitelja; vjerske ratove tijekom XVI. i XVII. stoljeća koji su generirali modernu

³ O etimologiji riječi laik te kako je termin *laós* od izvanbiblijskog pojma preko Septuaginte postao biblijski, kao i razliku između *laós* i *éthnos* te značenje pridjeva *laikós* vidi: Peter NEUNER, *Per una teologia del popolo di Dio* (Brescia: Queriniana 2016.), 22-28.

⁴ O Pavlovoj suradnji s laicima, odnosno o njegovu razboritom postupanju prema suradnicima vidi: Mato ZOVKIĆ, „Pavlova suradnja s laicima“, *Crkva u svijetu* 20 (1985.), 307-313.

⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem* (28. X. 1965.) (Zagreb: KS, ⁵1998.) (dalje: AA), br. 1.

⁶ Usp.: Miguel DE SALIS, „Laicato“, u: Gianfranco CALABRESE – Philip GOYRET – Orazio Francesco PIAZZA (ur.), *Dizionario di ecclesiologia* (Roma: Città Nuova, 2010.), 784-785.

sekularizaciju te političku i društvenu nebrigu glede duhovnih stvari. Svemu tomu treba pridodati i liberalnu revoluciju te konačno pojavu prosvjetiteljstva koje je sa sobom donijelo nove i potpuno drukčije kriterije društvene korisnosti zagovarajući razumijevanje svijeta, čovjeka i društva bez transcendentálnih referencija i u konačnici bez Boga.⁷

Nakon što se našla u jednom posve novom i neočekivanom društvenom kontekstu, koji je očito dugo tinjao, rastao i razvijao se, Crkva se morala osloboditi stanovitog pritiska u odnosu na samo prividno katoličke države, budući da su u njima postale dominantne liberalne vlade koje nisu više marile za duhovno dobro svojih podložnika.⁸ Upravo u toj želji za slobodom i neovisnošću nastala je ekleziologija koja je Crkvu promatrala kao savršeno društvo (*societas perfecta*). U takvoj ekleziologiji Crkva se postavlja iznad društvenih događanja kao vidljivo i precizno društvo te kao ona koja ima sva potrebna sredstva kako bi ostvarila svoju svrhu. Takva Crkva bila je zapravo odijeljena od svijeta, odnosno bila je svijet za sebe. Uloga laika u takvu poimanju Crkve bila je potpuno minorna. Laici su bili oni koji su trebali primati duhovnu pomoć od Crkve i biti podložni pastirskoj, posvetiteljskoj i učiteljskoj službi pastira. Sve u svemu, radilo se o vrlo hladnom asimetričnom odnosu između *Ecclesia docens* i *Ecclesia discens*.⁹ Gledajući iz pozicije laika, laik je bio podijeljen jer je u isto vrijeme pripadao Crkvi (koja je bila svijet za sebe) i svijetu koji su bili međusobno odijeljeni te se vodili različitim logikama i pogledima na čovjeka i stvarnost. Tom ustanovom *societas perfecta* Crkva nije spriječila proces u kojemu je bila izgnana iz gotovo svih društvenih prostora koji su od sada pripadali državi.

Početkom XX. stoljeća, zahvaljujući ponajprije pastoralnim buđenjima koja su afirmirala laike te društvenim pokretima i liturgijskom pokretu, došlo je do ponovnog buđenja laika. Papa Pio XI. potpuno je otvorio vrata laicima ističući kako je poslanje zadaća hijerarhije, ali da i laici mogu sudjelovati u tome poslanju upravo po primljenom krštenju. Pio XI. želio je s pomoću uloge laika ponovno

⁷ Usp.: Peter NEUNER, *Per una teologia del popolo di Dio*, 48-92.

⁸ Prije doba prosvjetiteljstva laici nisu imali veliku ulogu i odgovornost unutar Crkve, no barem su kršćanski vladari koji su odreda bili laici iskazivali brigu za promicanje i širenje kršćanske vjere te za duhovno dobro svojega naroda osnivajući samostane, crkve i sveučilišta. Usp.: Miguel DE SALIS, „Laicato“, 786.

⁹ Usp.: Gérard PHILIPS, *La Chiesa e il suo mistero. Storia, testo e commento alla Lumen Gentium* (Milano: Jaca Book, 1975.), 341.

zadobiti poziciju koju je Crkva bila izgubila u društvu tijekom prethodnog perioda. Kasnije je papa Pio XII. definirao poslanje laika kao posvećenje svijeta, odnosno uređenje svijeta i zemaljskih stvarnosti prema Božjem planu.¹⁰

Već nakon Drugog svjetskog rata počelo se govoriti o specifičnosti ili o *propriumu* laikata u Crkvi, a ne samo o laikatu kao sredstvu za druge svrhe. Ovdje se može uočiti prijelaz od teologije laikata prema teologiji laika, odnosno teološkom govoru o laicima i njihovoj službi, kako je to detektirao i Rudolf Brajčić u distinkciji koju smo donijeli u uvodu. Velik doprinos u tom smislu dali su najznačajniji teolozi koji su svojim djelima prethodili Drugom vatikanskom koncilu: Yves Congar, Gérard Philips, Raimondo Spiazzi i drugi.¹¹ Za sve njih laik je onaj koji svoje poslanje treba vršiti u *Crkvi* i u *svijetu*, a ono se temeljilo na sakramentu krštenja. Već se ovdje nazire kako laikat nije neko tek prazno mjesto u Crkvi, čime je služba i narav laika započela polako dobivati svoju temeljnu konstituciju koja će biti dovršena na Drugom vatikanskom koncilu. Svi ti događaji prethodili su i utkani su u razvoj i nastanak teologije o laicima, no još uvijek je ostao neriješen problem odnosa Crkve i svijeta i njihove međusobne odvojenosti. Pitanje toga odnosa od iznimne je važnosti jer su laici oni koji vrše svoje poslanje u Crkvi i u svijetu. Odlučujući korak u tim naporima sastojao se u činjenici da su gotovo svi teolozi vidjeli laika kao vjernika koji je integriran i definiran unutar Crkve i poslan u svijet. To će nedvosmisleno i jasno prepoznati te usvojiti dekret o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*, kada spominje da se apostolat laika treba „uklopiti na svoje pravo mjesto u apostolatu čitave Crkve“ (AA 23). Tek će kasniji koncilski dokumenti, a osobito *Gaudium et spes*, definirati i pozitivno vrednovati odnos Crkve i svijeta.

2. Koncilski i poslijekoncilski okvir

Najznačajniji doprinos teologiji laika na Drugom vatikanskom koncilu nalazi se u dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium*

¹⁰ S obzirom na one koji su doprinijeli buđenju laikata treba spomenuti već u XIX. st. kardinala Newmana koji je pionir promišljanja o laicima. U duhovnom području ogromnu ulogu odigrao je J. Gonzáles Arintero, Columba Marmion i Émile Mersch. Romano Guardini i Josemaría Escrivá dali su znatan obol u buđenju svijesti laikata, ovaj potonji prodorno ističući da nas je Gospodin sve pozvao na *svetost u svakodnevnom životu*. Usp.: Miguel DE SALIS, „Laicato“, 787.

¹¹ Usp.: Miguel DE SALIS, „Laicato“, 788.

i u dekretu o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*.¹² Nakana koncilskih otaca bila je odrediti narav i poslanje laika. *Lumen gentium* dao je teologiji laika jasnu i odlučujuću cjelovitu ekleziološku strukturu. Jasno je da poglavlje o laicima u toj dogmatskoj konstituciji treba gledati kao integralni dio prethodnih i kasnijih poglavlja i tumačiti ga u organskoj povezanosti s cjelinom dokumenta. Nakon Koncila, laici su bili tema Sinode biskupa 1987. godine koja je bila posvećena *Pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu*, nakon koje je nastala postsinodalna apostolska pobudnica *Christifideles laici*, 1988. godine. Godine 1997. pojavio se dokument potpisan od različitih rimskih kongregacija, a koji se tiče pitanja suradnje vjernika laika u svećeničkoj službi.

2.1. Vlastitost laika i njihov doprinos

No, prije nego uđemo u teološko promišljanje o laicima u dogmatskoj konstituciji *Lumen gentium*, spomenimo da su inicijalno poglavlje „Božji narod” (sadašnje II.) i poglavlje „Laici” (sadašnje IV.) činili jedno jedinstveno poglavlje pod naslovom „Narod Božji i posebno laici”. U konačnoj redakciji vidimo da su odijeljeni kako bi se više pažnje posvetilo Božjem narodu u cjelini. Govoreći najprije o Božjem narodu, a tek onda o hijerarhiji, laicima i redovnicima željelo se istaknuti jedinstvo i povezanost svih kršćana u Kristu¹³ te tako svratiti pozornost i na sakrament krštenja kojim se ucjepljujemo u Krista i postajemo dio njegova mističnog Tijela.

Iako je laicima posvećeno cijelo četvrto poglavlje u dogmatskoj konstituciji o Crkvi, to ne znači da u ostalim poglavljima nema ničega što bi se odnosilo na njih. Dapače, u drugom poglavlju nalazimo polaznu točku za razlikovanje sudioništva *svih* vjernika u Kristovoj svećeničkoj službi, odnosno razliku između općeg ili krsnog i ministerijalnog ili hijerarhijskog svećeništva koji „premda se između sebe razlikuju bitno

¹² I drugi koncilski dokumenti dotiču pitanje laika. Tako u kontekstu naravi liturgije ako je ona djelo hijerarhije i zajednice *Sacrosanctum concilium* br. 26-40. *Christus Dominus* br. 16-18. stavlja u žarište odnos biskupa prema vjernicima laicima s obzirom na posebne oblike apostolata. O laicima u kontekstu odgoja svećeničkih kandidata svoj doprinos daje *Gravissimum educationis* br. 3-7. O apostolatu laika i njihovu misijskom poslanju govori se u kontekstu dekreta o misijskom poslanju Crkve *Ad gentes*, osobito u br. 21 i 41. Nauk o odnosu između prezbitera i laika donosi dekret o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis* br. 9.

¹³ Usp.: Dario VITALI, *Lumen gentium. Storia/Commento/Recezione* (Roma: Edizioni Studium, 2013.), 93-94.

a ne samo po stupnju, ipak su u međusobnom odnosu jer jedno i drugo imaju na svoj posebni način udioništvo u Kristovu svećeništvu” (LG 10). Ovdje se radi o razumijevanju laika polazeći od sakramentalne teologije, gdje je laik shvaćen kao krštenik koji nije primio sveti red. Ovakva *negativna* definicija laika ne govori tko je laik, kakva je njegova narav, zadaća i poslanje, nego definira laika prema onome što on nije, i čini se da, unatoč tomu što mu se dodjeljuje aktivno sudjelovanje u vršenju kraljevskog svećeništva kroz primanje sakramenata i prinošenje duhovnih žrtava, laik ipak ostaje pasivan unutar Crkve i bez konkretne aktivne službe.

Četvrto poglavlje konstitucije *Lumen gentiuma* donosi ipak konkretnije poimanje laikâ i osmišljavanje njihove uloge i naravi. Na početku poglavlja nalazimo afirmativno, iako preopćenito, vrednovanje laikâ koji „doprinosu dobru cijele Crkve” (LG 30); ističe se njihovo aktivno i puno sudjelovanje u životu i poslanju Crkve snagom krštenja. To dovodi do shvaćanja laikâ kao onih koji su snagom krštenja postali „dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe” (LG 31; usp.: AA 2), te u određenoj mjeri i na osobit način vrše u Crkvi i u svijetu poslanje cijelog kršćanskog naroda. Ovdje laici dobivaju svoju specifičnu ulogu djelovanja u Crkvi, dakle njihova uloga nije definirana tek po onome što oni nisu, kako smo vidjeli u LG 10, nego na pozitivan način, tj. kao oni koji imaju ulogu i mjesto u poslanju Crkve na temelju sudioništva u Kristovoj *tria munera*. Iz toga postaje teološki jasno kako su laici oni čije poslanje proizlazi iz njihova odnosa prema Kristu i posljedično prema Crkvi, a ne tek i isključivo iz odnosa prema ministerijalnim svećenicima. Konkretno to znači da bi se posve krivo razumjela percepcija laika ako bi klerici mislili da oni nešto povjeravaju laicima, kao da bi se radilo o njihovoj dobroj volji. Radi se zapravo tek o prepoznavanju i prihvaćanju *dara i poziva* koje laici imaju snagom krštenja i koji su nužni za život i poslanje Crkve.¹⁴ Samo iz mističnog bogatstva što ga Bog daje u krštenju možemo ocrtati lik vjernika laika.¹⁵

Vlastitost laika je njihova svjetovna narav (*indoles saecularis*), odnosno bavljenje svjetovnim stvarima te traženje kraljevstva Božjega uređujući vremenite stvari po Božjem stvarateljskom planu (usp.: LG

¹⁴ Usp.: Giovanni VILLATA – Ugo UGHI, „Il laicato in parrocchia. Provocazioni dalla ricerca“, *Orientamenti Pastoralis* 60 (2012.) 3, 34.

¹⁵ Usp.: IVAN PAVAO II., *Christifideles laici. Postsinodalna apostolska pobudnica*, (Zagreb: KS, 1990.) (dalje: CL), br. 9.

31; GS 43).¹⁶ Njima je to moguće jer žive u svijetu, tj. u dužnostima i djelatnostima svijeta, te u redovitim prilikama obiteljskog i društvenog života. *Proprium* laika sastoji se u tome da oni upravo *iznutra* doprinose „posvećenju svijeta vršeći vlastitu dužnost, [...] svjetleći svjedočanstvom svoga života, vjerom, nadom i ljubavlju” (LG 31).¹⁷ Time Sabor izražava ogromno povjerenje i pozitivnu ulogu laika koja im je nedostajala još od IV. stoljeća. Između ostaloga i spomenute teologalne kreposti daju nam zaključiti kako su koncilski oci smatrali da poslanje vjernika proizlazi iz krštenja i posljedično iz sudjelovanja u Kristovoj trostrukoj službi,¹⁸ a ne tek iz njihova položaja u svijetu.

Prvi važan način doprinosa laika posvećenju svijeta sastoji se u svjedočenju. Iako nije eksplicitno naznačeno u čemu se sastoji to svjedočenje, ipak se radi o egzistencijalnom opisu laika općenito. Naglasak je na egzistenciji koja je protkana različitim vidovima i karakteristikama djelatnosti u svijetu u kojima sudjeluju laici. Protkanost te egzistencije obiteljskim i društvenim životom čini laike onima koji upravo „iznutra poput kvasca“ (LG 31) vrše svoju službu posvećenja svijeta. Dakle, laici nisu pozvani napustiti svoj oblik života i izvana pristupiti svijetu, nego *iznutra* kroz svakodnevicu svojega života doprinositi tome posvećenju kao očevi, majke, liječnici, poduzetnici, radnici, umirovljenici i sl. Prisutnost laika u svijetu nije tek jednostavna fizička prisutnost koja je vlastita svim ljudima.

¹⁶ Ovdje treba spomenuti kako se ne slažu svi teolozi oko toga da je sadržaj svjetovne naravi, tj. ono što se tiče kršćanskog odnosa sa svijetom, ono što teološki karakterizira laike u Crkvi. Crkveni pravnik Klaus Mörsdorf smatra da odnos sa svijetom ne ulazi u karakterizaciju strukturnog mjesta u Crkvi jer je Crkva zajednica strukturne milosti samo po sakramentima i na neki način po posebnim darovima Duha. Usp.: Miguel DE SALIS, „Laicato“, 792-793. Više o odnosu Crkve i prava, o utemeljenju Crkve i teološko-pravnoj naravi kanonistike kod ovoga autora vidi u: Klaus MÖRSDORF, *Fondamenti del diritto canonico* (Venezia: Marcianum Press, 2008.).

¹⁷ Tridesetih godina XX. stoljeća, belgijski isusovac Émile Mersch je među prvima postavio *teološki temelj za apostolat laika* i za sudjelovanje laika u liturgiji naučavajući da kršćanin može *posvetiti* druge upravo zato jer je „u Kristu“. Usp.: Miguel DE SALIS, „Laicato“, 787. Kršćanin je snagom krštenja ucijepljen u Krista i tako postaje član mističnoga Tijela Kristova, te prihvaća na sebe određene zadaće i dužnosti. Dakle, iz samog svojeg sjedinjena s Kristom - Glavom „laici stječu dužnost i pravo na apostolat“ (AA 3).

¹⁸ Usp.: Dario VITALI, *Lumen gentium. Storia/Commento/Recezione*, 96.

„Radi se o prisutnosti koja djeluje iznutra u vremenitom redu kako bi ga se privelo Kristu, i to po božanskom pozivu koji je vlastit. Zbog toga, profesionalne sklonosti, ljudske kvalitete i kapaciteti laika, tj. sve ono što karakterizira ljudski put laika, biva umetnuto u njegov božanski poziv, ima božanski smisao po kojemu može služiti osobnom posvećenju, posvećenju drugih i cijeloga svijeta“¹⁹.

Taj je doprinos *proprium* laika koji otkriva da je važniji položaj polazeći od kojega oni ostvaruju svoje poslanje negoli narav djelatnosti koju obavljaju u svijetu.²⁰ To je vlastiti način suradnje laika u jedinstvenom poslanju Crkve.

Dakle, djelovanje laika u svijetu je poslanje koje laik vrši uvijek u, a nikada *izvan* Crkve, uvijek polazeći *od* Crkve ili *iz* Crkve. Koncilski dekret o apostolatu laika nedvosmisleno podcrtava da se apostolat „ne sastoji samo u svjedočenju života“ nego da pravi apostolat „traži prilike da Krista naviješta riječima, bilo onima koji ne vjeruju [...], bilo vjernicima da se pouče, učvrste i potaknu na gorljivi život“ (AA 6). Prema tome, *istinska zadaća laika* sastoji se u *prenošenju i priopćavanju vjere* polazeći od položaja u kojemu se nalaze. Iz ekleziološke perspektive možemo reći da se *identitet* vjernika laika objavljuje „samo unutar misterija Crkve kao misterija zajedništva“ (CL 8). Samo unutar Crkve u kojoj, vjernici laici po prisličenju s Kristom zadobivaju dostojanstvo djece Božje, moguće je odrediti njihov poziv i poslanje u Crkvi i svijetu. Radi se o *communio* ekleziologiji koja je temeljna ideja u dokumentima Drugog vatikanskog sabora, a koju postsinodalna apostolska pobudnica *Christifideles laici* izrijeком primjenjuje kada govori o laicima (usp.: CL 18-31).

2.2. Dostojanstvo i apostolat laika

Dogmatskoj konstituciji o Crkvi stalo je istaknuti dostojanstvo laika u Božjem narodu (usp.: LG 32). Na tome su u pripremnjoj fazi dokumenta inzistirali osobito francuski biskupi jer im se nije svidio prijedlog koji je trebao govoriti o *jednakosti i razlikama među članovima Božjeg naroda*.²¹ Dostojanstvo koje baštinimo svi imamo po ucjepljenju u Krista, odnosno zahvaljujući preporodu u Kristu.

¹⁹ Miguel DE SALIS, „Laicato“, 797-798.

²⁰ Usp.: Miguel DE SALIS, „Laicato“, 791-792.

²¹ Usp.: Dario VITALI, *Lumen gentium. Storia/Commento/Recezione*, 98.

Nakana je bila pokazati zajedništvo (*communio*) Crkve u jednakosti i dostojanstvu svih njezinih članova i istaknuti povezanost između općeg i ministerijalnog svećeništva te njihovih službi, budući da smo svi pozvani na izgradnju Tijela – Crkve po darovima, pozivima, milostima, djelovanjima, karizmama i različitim službama (usp.: LG 32). Jednako dostojanstvo i zajedničko poslanje²² ne priječi ustvrditi nejednakost ili *različitost službi* i darova unutar poslanja Crkve (usp.: 1 Kor 13,27-31). Već spomenuta distinkcija između općeg i ministerijalnog svećeništva ne cilja na to da bi se opće svećeništvo sastojalo u nesavršenijem sudjelovanju u Kristovoj *tria munera*, nego se ona sastoji u različitom načinu sudjelovanja u tom istom dostojanstvu: ministerijalni svećenik sudjeluje u Kristovoj *tria munera* suobličavajući se Kristu - Glavi, dok vjernik laik to čini u istom stupnju, ali kao ud Kristova tijela.²³ Razlika se ne sastoji u stupnju, nego u načinu sudjelovanja; radi se o razlici u biti, a ne u stupnju²⁴ (usp.: LG 10). Ta su dva svećeništva u uzajamnom i komplementarnom odnosu, a ne u odnosu superiornosti i inferiornosti. Upravo jedinstvo svih u jednome Tijelu omogućuje različitost službi, pozivâ, djelovanjâ i karizmi. Općenito možemo reći da bez općeg svećeništva svih vjernika nema ni ministerijalnog svećeništva, a da ministerijalno svećeništvo ima svoju svrhu samo ako postoji opće svećeništvo. Služba ministerijalnog svećenika zadobiva svoj puni smisao ako se ostvaruje u služenju općem svećeništvu. I opće i ministerijalno svećeništvo u službi su rasta Crkve. I jedno i drugo svoje mjesto imaju u misteriju zajedništva Crkve iz kojega proizlazi poslanje cijelog Božjeg naroda.

Nedvosmisljena je i jasna važnost apostolata laika koji se sastoji u sudjelovanju u samom poslanju Crkve koje svoj temelj ima u Crkvi shvaćenoj kao *communio*. To poslanje povjereno je svima po sakramentu krštenja. Svrha apostolata laika je sav svijet upraviti Kristu

-
- 22 Dostojanstvo svih krštenika još će jasnije i konkretnije istaknuti postsinodalna pobudnica *Christifideles laici* koja antropološki pristupa pitanju dostojanstva ljudske osobe. Dojma smo da *Christifideles laici* barem u ovom dijelu (usp.: CL 37) izrazito uzima u obzir Wojtyłinu integralnu antropologiju te da slijedi i razvija teme poput obitelji, zajedništva, solidarnosti, središnjosti ljudske osobe i dr. koje se nalaze u Wojtyłinu poznatom djelu *Osoba i čin* (Split: Verbum, 2017.).
- 23 Usp.: Rudolf BRAJČIĆ, „Kakva je teologija o laicima ušla u koncilsku dvoranu, a kakva je iz nje izašla i koji je temeljni problem u teologiji o laicima danas?“, 157.
- 24 Razlika u stupnju tiče se zaređenih ministerijalnih služitelja gdje biskupi posjeduju puninu svetoga reda, prezbiteri posjeduju sveti red u nižem stupnju, dok je đakonat prvi i najniži stupanj svetoga reda (usp.: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Presbyterorum ordinis. Dekret o službi i životu prezbitera* (7. XI. 1965.) (Zagreb: KS, ⁵1998.), br. 2.

te Crkvu učiniti prisutnom i djelatnom po svojem životu i djelovanju osobito tamo gdje bez laika Crkva ne bi mogla ostvariti svoje poslanje. Na taj način uloga i narav laika sastoji se u tome da su oni svjedoci i oruđe poslanja Crkve i kao takvi *iznutra* pristupaju samom poslanju. Vlastito je laicima također i surađivanje s apostolatom hijerarhije te osposobljenost za vršenje nekih crkvenih službi (usp.: LG 33). Slično će, s obzirom na gore spomenuto, poslije ponoviti i koncilski dekret o apostolatu laika podcrtavajući da je svrha svih udova Crkve sve ljude upraviti Kristu (usp.: AA 2). Slijedom rečenoga, proizlazi kako apostolat laika nije samo *prigodno* poslanje, nego *redovito* i od samoga Gospodina udijeljeno snagom krštenja i učlanjenja u vidljivu Kristovu zajednicu u ovome svijetu. „Kršćanski poziv je po svojoj prirodi također i poziv na apostolat“ (AA 2), a dvije su forme toga apostolata: apostolat koji spada na laika snagom krštenja i apostolat koji se ima neposrednim poslanjem od crkvene vlasti što se razumije kao neposredna suradnja s pastirima Crkve.²⁵

2.3. Dva ukaza

Završetak poglavlja o laicima dogmatske konstitucije o Crkvi govori o njihovu sudjelovanju u trostrukoj Kristovoj službi: svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj (usp.: LG 34-36). S obzirom na sudjelovanje u Kristovoj svećeničkoj službi, zanimljivo je spomenuti jednu nepreciznost. Naime, kaže se da Krist onima (laicima) koje tijesno spaja sa svojim životom i poslanjem „daje također dio svoje svećeničke službe da vrše duhovno bogoslužje, da se slavi Boga i da se ljudi spasavaju“ (LG 34). Prema talijanskom teologu Dariju Vitaliju, ovdje nije posve jasno što znači i kako treba shvatiti „dio Kristove službe“, kao ni to jesu li subjekti koji vrše tu Kristovu službu tek pojedini laici ili se radi o cjelini vjernika u smislu LG 12. Jasno je da ovo tijelo nije drugo doli članovi koji ga čine, no ipak *cjelina vjernika nije tek zbroj pojedinih, nego zajedništvo članova*, koji su subjekt crkvenog djelovanja.²⁶

S obzirom na posljednji broj četvrtog poglavlja dogmatske konstitucije o Crkvi moramo se kritički osvrnuti. Naime, govoreći o odnosu hijerarhije i laika, četvrto poglavlje konstitucije *Lumen gen-*

²⁵ Usp.: Tomislav IVANČIĆ, „Uloga laika u Crkvi prema II. vaticanskom saboru“, *Crkva u svijetu* 13 (1978.), 16; Petar RIBINSKI, „Laici u Crkvi“, *Crkva u svijetu* 22 (1987.), 357.

²⁶ Usp.: Dario VITALI, *Lumen gentium. Storia/Commento/Recezione*, 102.

tium završava odviše paternalističkim tonom kada se kaže kako laici imaju „dužnost da reknu svoje mišljenje o stvarima koje se odnose na korist Crkve. Neka to čine preko ustanova koje je Crkva za to ustanovila, i uvijek istinoljubivo, hrabro i razborito [...] Neka s kršćanskom poslušnošću spremno prihvaćaju ono što sveti pastiri kao Kristovi predstavnici određuju kao učitelji i upravitelji u Crkvi“ (LG 37). To odaje suviše asimetričan odnos između hijerarhije i laika tvrdeći da zadnja riječ ipak pripada pastirima Crkve. Mišljenja smo da se time više daje prednost institucionalnom negoli karizmatском elementu Crkve, koji u ovome završnom dijelu poglavlja o laicima nije ni spomenut. Uz nedostatak karizmatскоg tona u odnosu hijerarhije i laika, mišljenja smo zajedno s teologom Vitalijem, da bi bilo odmjerjenije završiti poglavlje u smislu LG 10, gdje se naglašava da su opće i ministrijalno svećeništvo upućeni jedno na drugo jer i jedno i drugo sudjeluju u jedinom Kristovu svećeništvu.²⁷ I oslonjenost na *sensus fidei* u smislu LG 12, svakako bi doprinijela odmjerjenijem završetku poglavlja te bacila novo svjetlo na ulogu laika.

Puno odmjerjenije i manje paternalistički, a više u duhu bratstva koje proizlazi iz zajedničke krsne milosti i iz same Crkve kao *communia*, zvuči tekst dekreta *Apostolicam actuositatem* u kojemu se govori o odnosu hijerarhije i laika, osobito kada se ističe da „bitni element kršćanskog apostolata jest povezanost s onima koje je Duh Sveti postavio da vode Crkvu Božju“ te kada se podcrtava važnost apostolskog sklada i suradnje klera, redovnika i laika (usp.: AA 23). Također se u broju 24 tek u užem smislu govori o podređenosti laika hijerarhiji kada se ističe kako su laici „podređeni višem crkvenom vodstvu“ onda kad izlažu kršćanski nauk, kad vrše liturgijske čine i kada se brinu za duše (usp.: AA 24). To se vjerojatno odnosi na drugu formu apostolata laika koja se tiče neposrednog poslanja laika od strane crkvene vlasti. Blago i s poštovanjem je intoniran i tekst dekreta koji nastavlja govoriti o laicima koji imaju svoj poseban udio u izgradnji Crkve te da biskupi, župnici i ostali svećenici „trebaju s laicima bratski raditi u Crkvi i za Crkvu“ (AA 25).

2.4. Locus operandi laika

Kontekst u kojemu bi laici trebali vršiti svoj apostolat je svijet. U njemu bi oni trebali biti „poput kvasca“ (LG 31; AA 2). Ovdje susrećemo Crkvu koja je otvorena i spremna na dijalog sa svijetom,

²⁷ Usp.: Dario VITALI, *Lumen gentium. Storia/Commento/Recezione*, 103.

budući da su laici prethodno definirani unutar Crkve i budući da je koncilskim ocima u to vrijeme vjerojatno bio poznat tekst pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* koja je izglasana 7. prosinca 1965. Upravo su laici privilegirani za taj dijalog jer oni žive i djeluju u svijetu, dolaze u kontakt sa svijetom koji treba preobraziti i kojemu treba *prenijeti i priopćiti* kršćansku poruku. Zbog toga *Lumen gentium* i ističe da je laicima vlastita svjetovna narav (usp.: LG 31). Laici svojim životom i svjedočenjem utječu na preobrazbu svijeta, institucija, struktura i životnih projekata, dakle na preobrazbu samih kultura u kojima žive.

Koncilski dekret *Apostolicam actuositatem* najprije poziva na intenzivnije djelovanje laika u svijetu te ocrta prostor laičkog apostolata koji se sada treba posvetiti napretku znanosti i tehnike u svijetu (usp.: AA 1). *Lumen gentium* spominje samo svjetovnu narav laika te da oni preobražavaju svijet iznutra svojim svjedočenjem, životom i djelovanjem (usp.: LG 31). Vjerojatni razlog ovako kratkog osvrtu s obzirom na djelovanje laika u svijetu nalazi se u činjenici, kako smo i spomenuli, da još uvijek nije bio jasno definiran odnos Crkve prema svijetu. Zato dekret o apostolatu laika puno smjelije ističe da se poslanje Crkve na zemlji ne sastoji samo u donošenju Radosne vijesti (iako je to prvotno), nego ono treba „također prožeti i usavršiti vremeniti red evanđeoskim duhom“ (AA 5). Zadaća laika sastoji se tako u tome da vrše svoj apostolat u duhovnom i vremenitom redu, u Crkvi i u svijetu. Oba su ta reda povezana u jedinstvenom Božjem planu,²⁸ tako da „sam Bog hoće sav svijet u Kristu učiniti sebi novim

²⁸ Samo skromno naslućujemo kako je moguće da upravo odavde slijedi jedno od teoloških promišljanja koje se pojavilo nakon Drugog vatikanskog koncila, a koje je promatralo svjetovnu narav kao onu koja se tiče cijele Crkve, a ne samo kao vlastitost laika. Takvo mišljenje osamdesetih godina zastupao je talijanski teolog Severino Dianich. Prednost takva tumačenja, koje je polazeći od učiteljstva pape Pavla VI. bilo sukladno općem uvjerenju o pripadanju svjetovnosti cijeloj Crkvi, sastojala se u tome što je jasno pokazano misijsko usmjerenje čitave Crkve prema svijetu poništavajući bilo kakve karizmatičke isključivosti. Takvo viđenje Crkve dopuštalo je uključivost svih legitimnih vrijednosti svijeta u Crkvu koja je u uzajamnom odnosu sa svijetom i hodi ovom zemljom prema svojemu dovršenju u Kristu. Time se izbjegavao tzv. eklezijalni monofizitizam. Druga prednost takva promišljanja bilo je lišavanje antikršćanskog prizvuka riječi laik (svjetovnjak). Međutim, manjkavost je takva promišljanja otapanje i slabljenje pozitiviteta laika u svijetu koje je predloženo u koncilskim dokumentima. Na neki način, autori koji su smatrali laicitet čisto sociološkim pojmom ili pojmom koji je blizak prosvjetiteljstvu, nisu htjeli precjenjivati taj pojam. Usp.: Miguel DE SALIS, „Laicato“, 794-795. Vidi također i CL 15. Takvo promišljanje nastalo

stvorenjem, početno ovdje na zemlji, a potpuno u posljednji dan“ (AA 5). To jasno ukazuje na eshatološku dimenziju spasenja iz čega proizlazi kako se *vrhunac poslanja Crkve* sastoji u ispunjenju Crkve i rekapitulaciji svega u Kristu.

Svijet kao *locus operandi* laikâ nije tek puko područje u kojemu Crkva ostvaruje svoje poslanje jer je Božja namjera od samoga početka sve ponovno uglaviti u Kristu Isusu, koji je Glava Tijela, Crkve, i u kojemu je Bog nastanio svu Puninu (usp.: Kol 1, 18-20). Rekapitulacijom svega u Kristu svijet ne biva lišen svoje autonomije, nego se usavršuje i prilagođava cjelovitom čovjekovu pozivu na zemlji (usp.: AA 7). Svijet je tako „više od konteksta u kojemu se ljudi posvećuju jer svijet u sebi samome – u svojoj vlastitoj dinamici – ponovno ulazi u jedan organski odnos s Crkvom, tj. pripada njenome poslanju pod vidom restauracije svega u Kristu“²⁹. Svijet i Crkva ujedinjeni su u Kristu, i Crkva i svijet idu prema Kristu; radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našega vremena tiču se i Kristovih učenika (usp.: GS 1). Ta obilježja koja prate čovjekovu egzistenciju, dakle samoga čovjeka, postaju jasna samo u misteriju Utjelovljene Riječi (usp.: GS 22).

Svijet koji je „ljubavlju Stvoriteljevom sazdan i uzdržavan“ (GS 2), je svijet koji je potrebno gledati u oči, sa svim njegovim vrijednostima, problemima, nemirima, nadanjima, radostima i žalostima, svijet sa svim njegovim kulturnim, društvenim, ekonomskim i političkim problemima. Upravo takav svijet je mjesto u kojemu su laici pozvani vršiti svoje poslanje (usp.: CL 3). Ovdje već vidimo puno jasniju sliku odnosa svijeta i Crkve. Crkva je pozvana suočiti se sa svijetom, gledati ga u oči – svjesna svojega *biti u svijetu*. U tako opisanom svijetu (usp.: CL 4-6) prisutna je i djelatna Crkva shvaćena kao zajedništvo naroda Božjega, tj. kao pastiri, svećenici, redovnici i laici, te vođena poticajima Duha Svetoga. Kristova Crkva prisutna je u različitim područjima svijeta (shvaćenim ne samo geografski) kao znak i izvor nade i ljubavi za cijelo čovječanstvo (usp.: CL 7), i to upravo po navještaju i svjedočenju laika, kojima u Crkvi pripada nezamjenjivo mjesto. Različita su područja i načini u kojima vjernici laici mogu vršiti taj svoj apostolat (usp.: AA 9-19).

je prije postsinodalne pobudnice *Christifideles laici*. Kasnije je u toj apostolskoj pobudnici učiteljstvo potvrdilo koncilsku interpretaciju o svjetovnoj naravi kao modalitetu koji je specifičan laicima, koji biva shvaćan unutar Crkve kao *communio* na putu prema svojoj punini. No, možemo reći da upravo zbog toga što su laici unutar Crkve i što je svjetovna narav njihova specifičnost, nije protivno govoriti o svjetovnoj dimenziji Crkve.

29 Miguel DE SALIS, „Laicato“, 792.

Svjatovnu narav (*indoles saecularis*), koja je vlastita laicima (usp.: LG 31), postsinodalna pobudnica *Christifideles laici* promatra u svjetlu Božjeg spasenjskog plana i misterija Crkve. Pozivajući se na papu Pavla VI., tvrdi se kako Crkva ima autentičnu svjatovnu dimenziju koja je pripadajuća njezinoj unutarnjoj strukturi i poslanju. Njezina svjatovna dimenzija ne umanjuje njezin temeljni identitet – ustanovljenje od Krista. Crkva živi u svijetu iako nije od svijeta (usp.: Iv 17,16). Ona ima za cilj spasenje svih ljudi u Kristu, ali obuhvaća i uspostavu vremenitog reda (usp.: CL 15). Pod tim vidom, svi članovi Crkve dionici su te svjatovne dimenzije, ali na različite načine, vjernicima laicima taj način je vlastit; tako svijet postaje mjesto i sredstvo kršćanskog poziva vjernika laika u kojemu oni pružaju svjedočanstvo svoje vjere i života.

3. *Communio* ekleziologija i laici

Bivovanje i djelovanje laika u svijetu, kao onih koji su pozvani na posvećenje svijeta iznutra, uz antropološku i sociološku perspektivu, poprima teološko i eklezijalno značenje jer oni traže Božje kraljevstvo baveći se vremenitim stvarima i uređujući ih po Božjem zamislu (usp.: CL 15). Laici su Duhom Svetim poticani na službu Kristu i Crkvi (usp.: AA 1). I samo udruženje laika u njihovu djelovanju opravdava se teološki, odnosno ekleziološki od trenutka kada Drugi vatikanski koncil u udruženom apostolatu vidi „znak zajedništva i jedinstva Crkve u Kristu“ (AA 18).

Poziv na svetost bitna je i neodvojiva komponenta novog života koji smo primili krštenjem i zbog toga konstitutivni element dostojanstva vjernika laika. Poziv na svetost nužno je povezan s poslanjem koje laici imaju u Crkvi i svijetu. Tako binom poziv - poslanje postaje hermeneutski ključ za razumijevanje teologije laika u *Christifideles laici*. Već sama življena svetost koja potječe od sudjelovanja u životu svetosti Crkve predstavlja temeljni doprinos izgradnji same Crkve. Nemoguće je ne spomenuti svetost tolikih zauzetih navjestitelja evanđelja koji daleko od očiju javnosti i neprimjetni vrše svoje apostolsko poslanje i djeluju na širenju kraljevstva Božjega u povijesti (usp.: CL 17). Rekli bismo da žive svoju *skrivenu svetost*, znanu i vidljivu samo Božjim očima i onima koji gledaju tim očima.

Temeljni doprinos postsinodalne apostolske pobudnice *Christifideles laici* sastoji se u naglašavanju eklezijalne dimenzije vjernika laika, odnosno u tvrdnji da vjernici laici sudjeluju u životu

Crkve, ne kao neke apstraktne ideje, nego u životu Crkve shvaćene kao *communio*. Da bismo na odgovarajući način mogli razumjeti poslanje i odgovornost vjernika laika u Crkvi i društvu, potrebno je imati ispravno razumijevanje *Crkve kao zajedništva*. Drugim riječima, identitet vjernika laika razumijemo tek ako ispravno razumijemo identitet Crkve kao zajedništva. „Ekleziologija zajedništva Drugoga vatikanskog sabora, koja uključuje te pretpostavlja komplementarnost i uzajamnost različitih službi i karizmi unutar Crkve, u vidu cjelovitog ostvarenja vlastitog poslanja, želi pozitivno vrednovati nezamjenjiv kršćanski angažman vjernika laika u svijetu“.³⁰ Stvarnost Crkve kao zajedništva središnji je sadržaj misterija ili Božjeg spasenjskog plana s ljudima. Crkveno zajedništvo je dar Duha Svetoga koji su vjernici pozvani prihvatiti i živjeti ga s dubokom odgovornošću (usp.: CL 18-20). Tek imajući u vidu temeljnu tvrdnju o zajedništvu Božjega naroda, o zajedničkom dostojanstvu svih članova jednog Kristova tijela i o općem pozivu na svetost, moguće je prepoznati službe i karizme koje su vlastite laicima.³¹

U svjetlu *communio* ekleziologije treba iščitavati i koncilski dekret o apostolatu laika koji govori o tome kako je djelovanje laika unutar Crkve toliko nužno da bez njihova djelovanja sam apostolat pastira ne bi mogao dospjeti svojoj punoj djelotvornosti (usp.: AA 10; CL 27). Upravo u zajedništvu i iz toga zajedništva daju se službe kako zaređenim služiteljima, tako i laicima. Postsinodalna apostolska pobudnica razlikuje te službe polazeći od sakramenata: različite su službe koje imaju svoje utemeljenje u sakramentima krštenja i potvrde, od onih koje se ima sakramentom svetoga reda. Iako je katkada u nužnim slučajevima dopušteno da laici vrše neke službe koje su vlastite zaređenim služiteljima, ali uz dopuštenje pastira³² (radi se o službama koje ne zahtijevaju narav sv. reda), treba imati na umu da ne dođe do stanovitih zlorabljenja te uvijek držati prisutnim

30 Đuro HRANIĆ, „Službe vjernika laika u Crkvenoj zajednici: današnje ekleziološke perspektive“, *Diacovensia* 9 (2001.), 68.

31 Usp.: Giovanni MAGNANI, „La cosiddetta teologia del laicato ha uno statuto teologico?“, René Latourelle, (ur.), *Vaticano II: Bilancio e prospettive. Venticinque anni dopo (1962-1987) vol. I* (Assisi: Cittadella Editrice, 1987.), 521.

32 Radi se o službama akolita, lektora, katehete, službi tumača i pjevača, sudjelovanje laika pri sklapanju ženidbe, služba izlaganja i pohranjivanja presvetog Sakramenta, ali bez blagoslova. Usp.: *Zakonik Kanonskog Prava* (Zagreb: Glas koncila, 1996.) kan. 230, 943, 1112. Više o tome donosi dokument *La collaborazione dei laici al ministero dei sacerdoti* koji potpisuju različite rimske kongregacije. Vidi u: *Enchiridion Vaticanum* 16, 549-607. br. 672-740.

kako – nije zadaća, nego *sakramentalni red* ono što utemeljuje određenu službu (usp.: CL 23).³³ Upravo kako bi se nadišle i izbjegle te opasnosti, govorilo se na Sinodi biskupa 1987. godine o: „jedinstvu poslanja Crkve, gdje sudjeluju svi kršteni, i ujedno o bitnoj različnosti službe pastira, ukorijenjenoj u sakramentu Reda“ (CL 23). Time se želi reći kako su za rast Crkve nužni svi, i darovi i službe koji su različiti, ali komplementarni svaki prema svojem modalitetu (usp.: CL 27). Tako i život crkvenoga zajedništva postaje znak za svijet i snaga koja privlači vjerovati u Krista (usp.: CL 31).

Služeći se biblijskom slikom trsa i loza, možemo reći da, ukorijenjene u trsu, loze su pozvane donositi plod; onaj tko nije u Kristu – besplodan je, odnosno besplodan je jer nije u Kristu. Donijeti plod je bitni zahtjev kršćanskoga i crkvenog života (usp.: CL 32). Upravo u tome svoju snagu pokazuje *communio* ekleziologija iz koje postaje puno jasnijom uloga, narav i poslanje laika. Iz te iste ekleziologije trebamo iščitavati i karizme, darove koji su dani pojedincima, ali su uvijek usmjereni za dobro cijele zajednice. Jedinstvo s Kristom je neizostavni uvjet za donošenje plodova i neizostavni uvjet *communio*. Zajedništvo s Kristom moguće je samo unutar crkvenoga zajedništva. Nitko ne vjeruje sam od sebe, uvijek se vjeruje unutar zajednice. Vjera je bitno obilježena eklezijalnom dimenzijom.³⁴ U Crkvi shvaćenoj kao zajedništvo, životni staleži međusobno su povezani i uređeni jedan prema drugome. Njihovo temeljno značenje je da svi imaju jednako dostojanstvo i opći poziv na svetost. Riječ je o različitim i u isto vrijeme komplementarnim modalitetima. Na taj način laici, kojima je svojstvena svjetovna narav, vrše svoju crkvenu službu svjedočeći o značenju zemaljskih stvarnosti u perspektivi Božjeg spasenjskog plana; svećenici jamče trajnu sakramentalnu prisutnost; redovnici svjedoče o eshatološkoj naravi Crkve te o težnji Crkve prema Božjem kraljevstvu (usp.: CL 55). „Zajedništvo i poslanje duboko se međusobno isprepliću, uzajamno se prožimaju i uvjetuju do te mjere da zajedništvo predstavlja ishodište i ujedno plod poslanja: zajedništvo

³³ Ovdje treba spomenuti kako vjernici laici imaju svoju službu u Crkvi bez obzira na službu i broj ministerijalnih svećenika jer njihova služba, kako smo istaknuli, ima svoje utemeljenje u odnosu prema Kristu i Crkvi. No, treba biti jasno da nijedan vjernik laik ne može zamijeniti ministerijalnog svećenika i njegovu ulogu unutar zajednice; nijedan laik ne može vršiti službu koja je vlastita samo prezbiterima, upravo zato što se i služba i karizma koju dobivaju prezbiteri temelji na sakramentalnom redu, a ne na povjerenoj zadaći.

³⁴ Usp.: Giuseppe TANZELLA-NITTI, *Lezioni di Teologia Fondamentale* (Roma: Aracne, 2007.), 126.

je misionarsko, a poslanje je radi zajedništva“ (CL 32). Zajedništvo generira zajedništvo. Iz zajedništva s Kristom rađa se zajedništvo u poslanju. Poslanje je u samoj naravi Crkve koju je Krist želio kao znak i sredstvo (usp.: LG 1). Upravo u kontekstu poslanja Crkve, vjernicima laicima povjeren je znatan dio odgovornosti, uvijek u zajedništvu sa svim članovima Božjega naroda (usp.: CL 32). Poslanje i zadaću laika razumijevamo uvijek iz *communio* ekleziologije, ona se postavlja sada kao teološko čitanje uloge i naravi laika u Crkvi i svijetu.

Upravo su vjernici laici, živeći u svijetu koji je zahvaćen sekularizmom, ateizmom, indiferentizmom i drugim obilježjima postmodernizma, pozvani svjedočiti kršćansku vjeru kao onu koja je kadra dati valjan odgovor na pitanja koja si suvremeni čovjek postavlja u takvu kontekstu. Tek iz ekleziologije zajedništva moguće je razviti poslanje koje laici imaju u svijetu. Zajedništvo s Crkvom i zajedništvo u Crkvi je znak, ali i polazna točka za poslanje u svijetu – danas moramo reći u postkršćanskom svijetu.

4. Prenošnje vjere – polazeći od župne zajednice

Sudjelovanje vjernika laika u životu Crkve u svijetu ostvaruje se vršenjem njihovih službi i stavljanjem njihovih darova na raspolaganje cijeloj zajednici. Takvo poslanje ostvaruje se unutar mjesnih Crkava, u biskupijama, a ponajprije u župnim zajednicama (usp.: AA 10; CL 25-27). One su izvrstan okvir u kojemu vjernici laici vrše svoje unutarcrkveno poslanje, koje je u isto vrijeme i poslanje u svijetu, budući da se sama župna zajednica nalazi u svijetu. Te župne zajednice nisu lišene odlika postkršćanskoga svijeta.³⁵

4.1. Prenošnje vjere kao najvitalnija točka Crkve

Rapidne promjene u svakome pogledu, koje pogađaju svijet i Crkvu, stvaraju novi svijet tako da više ne možemo govoriti o monocentričnom svijetu i društvu, nego smo svjedoci kulturno i religiozno/religijski policentričnog svijeta. Mislimo pod tim da Crkva

³⁵ Pojam „postkršćanski“ ne znači da je kršćanstvo prestalo postojati i da živimo u vremenu nakon kršćanstva, nego označava da su se promijenili kontekst i situacija u kojima se danas nalaze naslovnici kršćanske poruke. Konkretno to znači da raspoloživost za prihvaćanje kršćanske poruke nije više zajamčena određenim ambijentom te da kršćanstvo ne može više računati na određene privilegije kao u prošlosti. Usp.: Hans WALDENFELS, *Il fenomeno del cristianesimo* (Brescia: Queriniana, 1995.), 42.

više ne pripada samo jednom unitarističkom kulturnom ambijentu, nego je ukorijenjena u kulturni pluralizam.³⁶

U takvu kontekstu, temeljni uvjet egzistencije Crkve, tj. *prenošenje vjere* s generacije na generaciju, nije više zajamčena činjenica koju mogu osigurati tradicija i ambijent u kojima se živi. U prošlosti Crkva nije imala gotovo nikakvih problema ni poteškoća glede prenošenja vjere jer se to po sebi podrazumijevalo. Jamac toga bili su jedinstvena tradicija, ambijent, kultura i jezik te je Crkva čak mogla računati na određene društvene privilegije. Danas se taj kontekst promijenio. Upravo u takvu promijenjenom kontekstu svijeta i društva, *uloga laika je odlučujuća*. Ona je od neprocjenjive važnosti više negoli ikada prije jer po njihovu prenošenju vjere Crkva nastavlja živjeti: „Crkva postoji samo snagom priopćavanja vjere, tako da, u trenutku u kojemu se prekine priopćavanje vjere, Crkva prestaje postojati.“³⁷ U tom kontekstu možemo razumjeti i Tertulijanov aksiom *ubi tres, ibi Ecclesia*, tj. Crkva postoji ondje gdje su ujedinjena tri vjernika, makar bili i laici.³⁸ U priopćavanju vjere, po kojoj Crkva očituje svoju vitalnost, laici imaju neizbježnu i nezamjenjivu *suodgovornost*. Po svojem specifičnom pozivu oni su suodgovorni u vršenju posebnog oblika evangelizacije.

„Njihova prva i neposredna zadaća nije osnivanje i razvitak crkvenih zajednica – to je naročita uloga Pastira –, već moraju nastojati da se ostvare sve one kršćanske i evanđeoske mogućnosti koje su skrivene, ali se već naslućuju i djeluju u stvarima ovoga svijeta. Vlastito polje njihova evangelizacijskog rada je veliki i složeni svijet politike, društvenog života, gospodarskih odnosa, ali i svijet kulture, znanosti, umjetnosti, međunarodnog života, sredstava društvenog priopćivanja, pa neke druge stvarnosti otvorene evangelizaciji kao što je ljubav, obitelj, odgoj djece i mladeži, stručni rad, ljudska patnja.“³⁹

³⁶ Usp.: Johann Baptist METZ, *Mistica degli occhi aperti* (Brescia: Queriniana, 2013.), 224.

³⁷ Severino DIANICH, „Comunicare il Vangelo. Ecclesiologia della parrocchia“, *Il Regno - Attualità* 48 (2003.), 418.

³⁸ Navedeno prema: Peter NEUNER, *Per una teologia del popolo di Dio*, 35. Ovdje nipošto ne želimo suprotstavljati ovaj Tertulijanov aksiom onom više poznatom Ignacija Antiohijskog *ubi episcopus ibi Ecclesia*, nego samo naglasiti važnost prenošenja vjere za egzistenciju Crkve.

³⁹ PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, br. 70 (Zagreb: KS, 2000.).

Svjedočeci i prenoseći vjeru u spomenutim područjima ljudske egzistencije laici se pokazuju kao odlučujuća snaga nove evangelizacije, a time i života Crkve. *Prenošenje vjere* tako postaje najbitnija i *najvitalnija točka Crkve*. U tom kontekstu važno je imati na umu u kojem odnosu stoje prenošenje vjere i Crkva. Crkva se rađa činom prenošenja vjere. Naravno da ovdje postoji cirkularnost, ali se ne može negirati činjenica da bez priopćavanja vjere Crkva ne postoji, a bez Crkve nema kršćanske vjere jer se vjeruje uvijek u zajednici i u vjeri Crkve.⁴⁰ Širenje Crkve ima se zahvaliti upravo prenošenju vjere; ono se objašnjava činjenicom da je riječ Božja rasla i širila se (usp.: Dj 12,24).⁴¹ Prenošenje vjere i naviještanje riječi u prvom redu je iskustvo zahvaćenosti, ispunjenosti i radosti koje želimo podijeliti s drugima. Možemo imati krajnje funkcionalnu Crkvu, sa svim njezinim aparatima, no ako unutar tog ogromnog kompleksa crkvene strukture ne postoje dvije osobe koje žive iskustvo prenošenja vjere u Isusa Krista, sve to postaje puki aparat lišen života. No, kada je prisutan čin priopćavanja vjere, možemo imati manjkavu, nesavršenu, grešnu Crkvu, ali ne možemo nijekati da Crkva postoji, da je tu, upravo zato jer postoji čin prenošenja vjere.⁴²

Vjernici laici kao oni kojima je vlastita svjetovna narav prenose vjeru kao očevi, majke, djedovi, bake, poduzetnici i radnici. Oni to čine u svakodnevnom životu, polazeći od položaja u svijetu – onkraj svakog pastoralnog projekta, pa i onkraj institucionalnog načina prenošenja, koji očito nije jedini način – imajući uvijek u vidu *communio* ekleziologiju. Subjekt poslanja je *sav* mesijanski narod (usp.: LG 9), tj. sav kršćanski narod, cijelo tijelo kojemu je Krist glava, a ne tek neka od crkvenih institucija. Time se izriče da je životno sjeme postojanja Crkve uvijek živjelo i uvijek živi, ne unutar institucionalnih shema, nego unutar života Božjeg naroda, koji je odgovorni subjekt poslanja i prenošenja vjere. Upravo to znači da je *prenošenje vjere temeljni uvjet egzistencije Crkve*. Ako u Crkvi postoji ijedna služba, funkcija i karizma koja se u potpunosti tiče *svih* vjernika i koja nije pridržana ni jednoj kategoriji vjernika, onda je to zadaća prenošenja

⁴⁰ Usp.: Severino DIANICH, „Comunicare il Vangelo. Ecclesiologia della parrocchia“, 420.

⁴¹ Usp.: Giuseppe TANZELLA-NITTI, *Lezioni di Teologia Fondamentale*, 177. Crkva je zajednica onih koji su povjerovali Riječi, Crkva ju prenosi, čuva i jamči autentičnost. Usp.: *Isto*, 176.

⁴² Usp.: Severino DIANICH, „Comunicare il Vangelo. Ecclesiologia della parrocchia“, 421.

i priopćavanja vjere.⁴³ Papa Franjo snažno ističe kako *sav narod Božji naviješta evanđelje*, u svim krštenicima djeluje posvećujuća snaga Duha Svetoga koja ih potiče na evangeliziranje, odnosno na priopćavanje i prenošenje vjere.⁴⁴ Prenošnje vjere ostvaruje se unutar uobičajenog, normalnog i redovitog načina života kršćanskog naroda. Zbog toga i kažemo da poslanje laika nije nešto što je prigodno, nego upravo normalno, uobičajeno i redovito. Taj kršćanski narod, kojega su najveći dio vjernici laici, sa svojim specifičnostima (usp.: LG 31) subjekt je prenošenja vjere. Činjenica da još uvijek govorimo o vjeri u Isusa Krista i da ispovijedamo tu vjeru treba zahvaliti upravo činjenici prenošenja te vjere. Poslanje koje nam nalaže uskrsli Gospodin na kraju Markova evanđelja ne znači u apsolutnom smislu otići iz svoje domovine i vlastite zemlje kako bi se naviještalo evanđelje, nego podrazumijeva svjedočenje i navještaj ondje gdje se živi,⁴⁵ u redovitim okolnostima i uvjetima vlastite egzistencije.

4.2. Polazeći od župne zajednice

Crkva je oduvijek živjela u svojim različitim formama; župa je jedna od tih teritorijalnih oblika života Crkve. Župa je od iznimne važnosti jer u redovitim okolnostima crkvenog života jamči pristup vjeri i življenje vjere unutar zajednice (Crkve). Današnji kontekst, koji smo gore spomenuli, doveo je do toga da se upravo u župi evidentiraju osobe koje ne pripadaju nijednoj religiji; u župi se uočava prisutnost krštenih koji su napustili svoju vjeru, kao i krštenih koji ne kažu jasno da su napustili vjeru, nego se proglašavaju vjernicima iako bez vidljiva pripadanja Crkvi; u župi se zamjećuju vjernici koji *ne prenose i ne priopćavaju vjeru* svojoj djeci iako za njih traže krštenje.⁴⁶ U

⁴³ Usp.: Severino DIANICH, „Comunicare il Vangelo. Ecclesiologia della parrocchia“, 421.

⁴⁴ Usp.: FRANJO, *Evangeliij gaudium. Apostolska pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (Zagreb: KS, 2014.), br. 111 i 119.

⁴⁵ Usp.: Giovanni VILLATA – Ugo UGHI, „Il laicato in parrocchia. Provocazioni dalla ricerca“, *Orientamenti Pastoralni* 60 (2012.), 34.

⁴⁶ Usp.: Severino DIANICH, „Comunicare il Vangelo. Ecclesiologia della parrocchia“, 421-422. Paradoksalna je činjenica da kroz dugu povijest župa gotovo nikada nije ulagala napore u problem pristupa vjeri nevjernika jer je župna struktura uvijek prihvaćala vjernike, tj. one kojima je vjera već prenesena i kojima je župa samo trebala jamčiti sakramente i katehezu. Usp.: Severino DIANICH, „Comunicare il Vangelo. Ecclesiologia della parrocchia“, 420. Nerijetko se kod nas ostalo samo na jamčenju sakramenata i podržavanju pobožnosti. Iz toga se sve više razvio sakramentalni pastoral, a u zaborav su pali ostali vidici

župi primjećujemo individualizaciju vjere, mlak odnos prema vjeri, razumijevanje vjere više kao tradicije negoli kao osobnog odnosa i predanja Bogu i življenja iz tog odnosa i predanja; u župi primjećujemo napuštanje vjere i pribjegavanje vjernika okultnoj i magijskoj praksi i još niz drugih fenomena. Upravo na primjeru župe možemo najbolje vidjeti kako neprenošenje vjere oslabljuje Crkvu – ne mislimo ovdje na kvantitativno slabljenje, nego ponajprije na slabljenje životnosti Crkve te na nerazumijevanje same biti Crkve. Župa je iznimno važno polazište apostolata laika jer ono što činimo u Crkvi, u župi ne može ostati bez učinka i na one koji se nalaze *izvan* Crkve, *izvan* župe koji možda imaju drukčiji mentalitet od nas. Prenošenje i priopćavanje vjere koje se tiče cijelog Božjeg naroda pojavljuje se kao čvorišna i polazna točka poslanja svih vjernika i kao takvo ima utjecaja i na one koji su izvan Božjeg naroda jer vjernici laici, kao oni kojima je vlastita svjetovna narav, dolaze u kontakt s nevjernicima i s onima koji vjeruju na drugi način. Oni imaju priliku u postkršćanskom svijetu biti prvi i autentični svjedoci kršćanske vjere u redovitom i normalnom načinu življenja svoje egzistencije više negoli to može biti ijedna institucija, osobito ako imamo u vidu sve veću i prisutniju krizu autoriteta svih institucija, pa tako i crkvenih. Zbog svega toga, mišljenja smo kako, polazeći od shvaćanja Crkve kao *communio* i od prenošenja i priopćavanja vjere kao one koja je temeljna za egzistenciju Crkve, *laici imaju odlučujuću i nezamjenjivu ulogu u poslanju u postkršćanskom svijetu*.

Poslanje Crkve, koje se u bitnome sastoji u prenošenju vjere, u ovakvome svijetu živi i živjet će više od svećeničke službe laika, kao što je bio slučaj i u prvim kršćanskim stoljećima, negoli od institucionalnog prenošenja vjere jer je subjekt prenošenja vjere Božji narod u svojoj jednostavnoj naravi onih koji vjeruju.⁴⁷ Iz toga je jasno

pastorala. „Iskustvo pokazuje da će se dosadašnji ustaljeni kriterij vrednovanja pastoralnog djelovanja, koji se sastoji u broju podijeljenih sakramenata, morati zamijeniti brojem obraćenika, kvalitetom mistagogije, bogatstvom oblika i sadržaja rada s odraslima te kvalitetom ponude za trajnu izgradnju vjerničke zajednice i angažmana svih vjernika, odnosno brojem osoba koje su od objekta postale subjektom crkvenog života“ Đuro HRANIĆ, „Službe vjernika laika u Crkvenoj zajednici: današnje ekleziološke perspektive“, 72.

⁴⁷ Kao potkrepljenje svojim promišljanjima Dianich ističe da je u Hong Kongu imao prilike svjedočiti mnogim obraćenjima te je pitao tamošnje misionare tko evangelizira, tko *obraća* tolike ljude? Odgovor je bio da su došli do vjere uvijek zahvaljujući prijatelju, kolegi, zaručniku, koji su im govorili o vjeri. Upravo je to poslanje laika koje treba promovirati, podupirati i kojemu treba dati na važnosti. Usp.: Severino DIANICH, „Comunicare il Vangelo. Ecclesiologia della parrocchia“, 423.

koliko je prenošenje i priopćavanje vjere životna djelatnost i životno poslanje cijele Crkve. *Crkva živi od toga poslanja* i trebala bi živjeti za to poslanje. Prenošnje vjere je uvijek prva i nezamjenjiva zadaća Crkve. Crkva može ostvariti društveno najkorisnije i hvalevrijedne inicijative i projekte za svijet i za budućnost čovječanstva, no postoji jedna stvar koju može učiniti samo Crkva i nitko drugi – to je upravo prenošenje kršćanske vjere. To mora biti središte njezine djelatnosti,⁴⁸ inače će ona postati etički klub koji promovira društvene aktivnosti,⁴⁹ te klub potpuno irelevantan uz mnoštvo drugih sličnih udruženja koja nude društveno i humanistički korisne projekte, ali koja nemaju moć i snagu prenošenja vjere koja je kadra preobraziti i usmjeriti ljudsku egzistenciju po Božjem stvoriteljskom planu. Jedan od razloga napuštanja Crkve i mlakog odnosa prema njoj sastoji se i u irelevantnim aktivnostima koje nudi Crkva zbog kojih vjernici ostaju razočarani jer u njima ne nalaze zadovoljstvo za svoj vjernički život. Te osobe su razočarane u Crkvu jer u njoj često primaju „kamenje umjesto duhovnog kruha“⁵⁰.

Snaga svakodnevnog kršćanskog života koja druge potiče na obraćenje i snaga prenošenja vjere sigurno se sastoji i u tzv. novim jezicima vjere. Radi se o priopćavanju vjere na razumljiv način, na način koji vodi ljude da misle o *vjeri kao iskustvu susreta* s Radosnom vijesti i da poruka evanđelja na način razumljiv suvremenom čovjeku očituje da je ona relevantna za našu egzistencijalnu situaciju. To osobito vrijedi za propovjednike, katehete i druge slične službe, pa i za teologe. Potrebno je usvojiti nove i kreativne načine govora o vjeri koji, onima izvan Crkve, ne kane priopćavati vjeru stereotipima našeg tradicionalnog i već pomalo teško razumljivog govora.⁵¹ Vjeru je potrebno priopćavati konkretnim ljudima u konkretnim situacijama jezikom koji je razumljiv *tim ljudima* jer ni od koga se ne traži da govori svima, na svakom mjestu i u svakom vremenskom razdoblju. Novi načini izričaja vjere nužni su kako bismo se unutar različitih

⁴⁸ Usp.: Severino DIANICH, „Comunicare il Vangelo. Ecclesiologia della parrocchia“, 423.

⁴⁹ Usp.: Paul TILLICH, *L'irrelevanza e la rilevanza del messaggio cristiano per l'umanità oggi* (Brescia: Queriniana, 1998.), 42-48.

⁵⁰ Walter KASPER, „La nuova evangelizzazione: una sfida pastorale, teologica e spirituale“, Walter KASPER – George AUGUSTIN, (ur.), *La sfida della nuova evangelizzazione. Impulsi per la rivitalizzazione della fede* (Brescia: Queriniana, 2012.), 23.

⁵¹ Usp.: Severino DIANICH, „Comunicare il Vangelo. Ecclesiologia della parrocchia“, 425.

kulturnih konteksta suočili s promišljanjem o kršćanskome identitetu i kvalitativnoj ponudi koja nam se nudi u evanđelju. To je poduhvat koji mora biti zajednički laicima i pastirima. Između ostaloga, i time bi se jasno i konkretno stavio u praksu i pokazao *sensus fidei*, odnosno koncilski nauk da: „cjelina vjernika, koji imaju pomazanje od Svetoga (usp.: 1 Iv 2, 20.27), ne može se u vjeri prevariti, i to svoje posebno svojstvo očituje nadnaravnim osjećajem vjere cijeloga naroda kad od 'biskupa sve do posljednjih vjernika laika' pokazuje opće svoje slaganje u stvarima vjere i morala“ (LG 12). To konkretno znači da crkveno pravovjerje nije samo pravovjerje elite i stručnjaka, ne izriče se samo poukom pastira i teologa nego se na neizostavan i obvezujući način izražava i u jeziku memorije i naracije običnih vjernika.⁵² Time bi se svakako uravnotežio i suviše asimetričan odnos između hijerarhije i laika koji smo naslutili u dogmatskoj konstituciji o Crkvi (usp.: LG 37).

Umjesto zaključka

Umjesto zaključka željeli bismo ostaviti otvorenu perspektivu za daljnja promišljanja s obzirom na temu kojom smo se bavili imajući na umu da su crkveni dokumenti koji donose nauk o laicima još uvijek blago koje treba otkrivati.

Prije svega treba jasno naglasiti da sve ono što je obveza i dužnost laika – kako proizlazi iz dokumenata na koje smo se oslanjali, a što je utemeljeno na Kristovoj *tria munera* – ne lišava redovnike, prezbitere i biskupe da s još većim žarom ostvaruju jedno poslanje svete Crkve. Cijela Crkva živi svoje *poslanje u svijetu*; tako su i pastiri dio toga svijeta, te ne mogu ne biti upoznati s radostima i nadama, žalostima i tjeskobama ljudi svojega vremena (usp.: GS 1), što za ishod iziskuje adekvatan odgovor potrebama svijeta. Pastiri će moći ponuditi relevantan odgovor samo ako participiraju u tome svijetu i njegovoj situaciji, ali imajući na umu da *participirati* ne znači *identificirati* se sa svijetom jer svi stremimo ponovnom uglavljenju i ispunjenju svega u Kristu. Istinsko poslanje Crkve ostvaruje se samo u zajedništvu biskupa s njegovim narodom te u međusobnoj ljubavi i povjerenju, kako je istaknuo i papa Franjo u kratkom govoru na dan svojega izbora za biskupa Rima.

Drugo što bismo htjeli istaknuti činjenica je da spomenuti crkveni dokumenti polaze od eklezijalno-sakramentalnog razumijevanja laika i laikata što je posve razumljivo, opravdano

⁵² Usp.: Johann Baptist METZ, *Mistica degli occhi aperti*, 235.

i sukladno naravi i zadaći samih dokumenata. No, onkraj toga, pitamo se: Ako imamo u vidu organsku povezanost svih saborskih dokumenata, može li se ponešto od uloge laika u svijetu primijeniti i na sve ljude ukoliko su Božja stvorenja, ako imaju isti iskon te im je Bog posljednji cilj i ako upravo po tome svi imamo jednako ljudsko dostojanstvo (usp.: NA 1.5), te ako i u drugim religijama postoji „zraka Istine što prosvjetljuje sve ljude“ (NA 2)? Može li se na temelju toga govoriti o jednom naravnom ili stvoreno-humanom svećeništvu koje se dakle odnosi na sve ljude? Jasno je da bi to zahtijevalo drukčije, šire antropološko polazište koje bi sve ljude promatralo kao one koji, težeći dobru i imajući tako barem implicitnu vjeru, sudjeluju u izgradnji i oblikovanju ovoga svijeta prema Božjem stvarateljskom planu – pa makar i samo implicitno. Svjetovna narav je zajednička i vjernicima laicima i onima koji nisu kršteni: i jedni i drugi djeluju u svijetu. Svjetovna narav je po vjernicima laicima prisutna *in Ecclesia* te po njima, ali i po onima koji nisu ucijepljeni u Kristu, *extra Ecclesia*. I oni bi tako po svojem naravnom dostojanstvu bili viđeni kao oni koji doprinose izgradnji svijeta: dobrom, istinom, plemenitošću svojega poziva oca i majke, poštovanjem naravnog zakona i sl. Jasno da je ova ideja daleko i od primisli realizacije ako imamo u vidu da do kraja nije zaživio ni koncilski nauk o laicima te da su i sami koncilski tekstovi podložni različitim i kompleksnim interpretacijama.

Treća stvar koju želimo samo natuknuti i koju svakako treba dublje studirati jest pitanje darova Duha Svetoga u poslanju vjernika laika. Ako su laici pozvani posvećivati svijet iznutra i ako je taj poziv shvaćen kao božanski poziv, onda ostaje nedorečena ili barem nedovoljno istaknuta linija darova Duha Svetoga u tom pozivu, te općenito, zaboravljena pneumatološka ekleziologija. Mišljenja smo da apstrahiranje od ove ekleziologije može biti fatalno i u župnim zajednicama i u mjesnim Crkvama gdje sve više maha uzima nazovimo je „organizacijska i projektna ekleziologija“ (koja zapravo i nije ekleziologija u teološkom smislu riječi) te koja Crkvu pretvara u društveni klub. Iznenađujuće je da se u koncilskim dokumentima koji govore o laicima, eksplicitno gotovo i ne razvija govor o darovima odnosno plodovima Duha Svetoga u smislu Gal 5,22 gdje se spominje da je plod Duha „ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrotu, vjernost, blagost, uzdržljivost“. Svi vjernici u poslanju Crkve nošeni su upravo tim darovima Duha Svetoga i njihovo istinsko svjedočanstvo svijetli po tim darovima i plodovima i po njima postaje vjerodostojno. Gotovo da se prešutno prelazi preko Petrove propovijedi na Duhove

gdje se on poziva na proroka Joela i na obećanje Duha koji će se izliti na *svako* tijelo (usp.: Dj 2,16 -17).

Četvrto o čemu želimo dati naše promišljanje jest činjenica da, polazeći od *communio* ekleziologije, stalež i zaređenih i nezaređenih krštenika treba promatrati bitno eklezijalno. Identitet svih krštenika crkven je u istoj mjeri kao i ministerijalnih svećenika. Možda netko može i ustvrditi da se *communio* ekleziologijom nadilazi pojmove laik i laikat, no smatramo da ipak tomu nije tako te da ti pojmovi trebaju sačuvati svoju teološku vlastitost. Ničemu ne vodi otapanje i nestajanje pojma laik i laikat u *communio* ekleziologiji. Jednakom logikom moglo bi se reći da se istom tom ekleziologijom nadilazi pojmove biskup i episkopat, i prezbiter i prezbiterat – a to nipošto ne želimo ustvrditi. Naime, sama činjenica da *ipak* ostaje razlika između zaređenih i nezaređenih članova – i to u biti, a ne u stupnju – i da je zahvaljujući upravo toj razlici moguća komplementarnost službi i karizmi u zajedništvu Crkve, ne daje nam za pravo nadilaziti i asimilirati pojmove laik i laikat, nego uvijek iznova osvježavati i produbljivati svijest o poslanju laika u zajedništvu Crkve. Zbog istog razloga ne možemo nadvladati i asimilirati pojmove episkopat i prezbiterat jer oni, barem na distinktivnoj liniji, postoje i imaju svoju formu i sadržaj zahvaljujući i postojanju pojma laik i laikat. Zbog toga možemo reći da *communio* ekleziologija pozitivno vrednuje ulogu vjernika laika te im daje potrebno teološko utemeljenje.

Na koncu, polazeći od prenošenja vjere koja je uvjet egzistencije Crkve, postaje jasno koliko je vrijedna i nezamjenjiva uloga vjernika laika u Crkvi i svijetu, a osobito u stalno promjenjivom društvenom i kulturnom kontekstu. U takvu postkršćanskom svijetu vjernici laici, svjesni ili ne *communio* ekleziologije, živi su znak i živo oruđe nasuprot individualizaciji vjerovanja i relativizaciji pripadanja Crkvi. Prenoseći vjeru oni pokazuju svjedočanstvom svojega života vlastitu crkvenu zrelost i autentičan *sensus Ecclesiae*. Pastiri i vjernici laici pred izazovima sadašnjeg vremena dužni su „blago i s poštovanjem“ (1 Pt 3,16) te krajnje ponizno prenositi, priopćavati i svjedočiti svoju vjeru u svakodnevnom životu pazeći uvijek da se ne uvuče nesklad između vjere i praktičnog življenja. Takva diskrepancija neizbježno bi vodila gubitku vjerodostojnosti. Upravo je vjerodostojno i autentično prenošenje i priopćavanje vjere poslanje koje nas sve ujedinjuje i koje nam je svima zajedničko.

THEOLOGY OF THE LAITY – STARTING FROM THE TRANSMISSION AND COMMUNICATION OF FAITH

Summary:

In the years after the Vatican Council consciousness of the identity and the mission of lay believers emerged strongly. Starting from the historical context and the conciliar and post-conciliar doctrine on lay persons, this article reflects upon the mission of lay persons in the framework of the ecclesiology of communion. It is a kind of foundation for a proper understanding of the mission and responsibility of lay believers in the Church and in the world. With this in mind and starting from the concrete state of the world in which the Church exists, often described as “post-Christian”, the laity have a decisive role. We demonstrate this by characterizing the transmission of faith as a condition of the existence of the Church. In this context, the parish community is intended to be a privileged place in which we can find persons who re-transmit and communicate faith, in social and cultural conditions that are subject to constant change.

Key words: *lay persons, secular character, ecclesiology of communion, transmission and communication of faith, parish community.*

Translation: Pavle Mijović and Kevin Sullivan